

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

**BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM
2020–2023**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Pavla Jansová

Mladiství jako oběti kriminálního jednání v Ústeckém kraji

Praha 2023

Vedoucí bakalářské práce:
doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

**BACHELOR PART-TIME STUDIES
2020–2023**

BACHELOR THESIS

Pavla Jansová

Youth as Victims of Criminal Behavior in the Ústí Region

Prague 2023

The Bachelor Thesis Work Supervisor:
doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

.....
Pavla Jansová

Poděkování

Děkuji doc. PhDr. Miloslavu Jůzlovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady, trpělivost a ochotu při zpracování bakalářské práce.

Anotace

Cílem bakalářské práce bylo poukázat na kriminalitu páchanou na mládeži, na její aktuální stav a příčiny páchaní. Dále jsme chtěli zdůraznit význam preventivních aktivit směřujících proti delikvenci mládeže, seznámit s formami preventivních opatření sloužících k zamezování a předcházení trestné i jiné protiprávní činnosti. Cílem praktické části práce byla analýza mladistvých obětí a jejich zkušeností s trestněprávní činností. Teoretická část práce se zabývala charakteristikou trestné činnosti páchané na mladistvých, přiblížila násilnou kriminalitu, násilí spojené s konzumací alkoholu a dalších návykových látek. Seznámila s násilím na dětech a mladistvých, šikanou a kybernetickou kriminalitou. Další podkapitoly se věnovaly sexuálnímu násilí a majetkové kriminalitě a také jsme si představili oběť trestného činu a předcházení opakované viktimizaci. Druhá kapitola teoretické části práce se věnovala teoriím příčin vzniku trestných činů a třetí kapitola uvedla důležité faktory prevence.

Klíčová slova

Alkohol, delikvence, kriminalita, kybernetická kriminalita, mladistvý, násilí, oběť, prevence, sexuální obtěžování, šikana, trestný čin.

Annotation

The aim of the bachelor thesis was to point out the crime committed against the youth, its current state and the causes of the crime. Furthermore, we wanted to emphasize the importance of preventive activities directed against youth delinquency, to familiarize with the forms of preventive measures used to prevent and prevent criminal and other illegal activities. The goal of the practical part of the work was the analysis of juvenile victims and their experience with criminal law activity. The theoretical part of the thesis dealt with the characteristics of criminal activity committed against juveniles, brought closer violent crime, violence associated with the consumption of alcohol and other addictive substances. She introduced violence against children and adolescents, bullying and cybercrime. Other subsections were devoted to sexual violence and property crime, and we also presented the victim of crime and the prevention of repeated victimization. The second chapter of the theoretical part of the thesis was devoted to the theories of the causes of criminal acts, and the third chapter presented important factors of prevention.

Keywords

Alcohol, bullying, crime, cybercrime, delinquency, juvenile, prevention, sexual harassment, victim, violence.

OBSAH

ÚVOD	9
TEORETICKÁ ČÁST	12
1 CHARAKTERISTIKA TRESTNÉ ČINNOSTI PÁCHANÉ NA MLADISTVÝCH	12
1.1 Násilná kriminalita	12
1.2 Násilí a alkohol.....	13
1.3 Násilí na dětech a mladistvých.....	14
1.4 Šikana	15
1.5 Kybernetická kriminalita	16
1.6 Sexuální násilí	17
1.7 Majetková kriminalita.....	18
1.8 Oběť trestného činu a předcházení opakované viktimizaci	19
1.8.1 Preventivní opatření	20
1.8.2 Opakovaná viktimizace a její prevence	20
2 TEORIE PŘÍČIN VZNIKU TRESTNÝCH ČINŮ	22
2.1 Evoluční teorie v kriminologii	22
2.2 Teorie výběru	23
2.3 Teorie sociálního tlaku	24
2.4 Teorie sociální kontroly	25
2.5 Teorie učení.....	25
2.6 Teorie stigmatu.....	26
2.7 Teorie rutinních činností	27
3 PREVENCE KRIMINALITY	28
3.1 Situační prevence	29
3.2 Komunitní prevence	30
3.3 Včasná podpora a prevence vyloučení	31
3.3.1 Prostředky včasné podpory	31
3.3.2 Poradenství a podpora rodin s dětmi	32
3.3.3 Pohoda dětí a mladistvých ve škole.....	32
PRAKTICKÁ ČÁST	34

4 ANALÝZA MLADISTVÝCH OBĚTÍ A JEJICH ZKUŠENOSTÍ S TRESTNĚPRÁVNÍ ČINNOSTÍ.....	34
4.1 Cíl výzkumného šetření	34
4.2 Metodologie výzkumného šetření	34
4.3 Výzkumný soubor a oblast šetření	35
5 VLASTNÍ ŠETŘENÍ.....	36
5.1 Krádež a poškození majetku	36
5.2 Šikana a vyhrožování.....	37
5.3 Fyzické násilí	38
5.3.1 Fyzické tresty ze strany rodičů.....	38
5.4 Výhrůžky, násilí a šikana na základě etnického původu nebo názorů	39
5.5 Sexuální obtěžování.....	39
5.6 Pachatelé trestných činů proti mladistvým	41
5.7 Postoj mladistvých k trestným činům.....	42
5.8 Shrnutí.....	42
5.9 Doporučení pro praxi	44
ZÁVĚR	46
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	49
SEZNAM GRAFŮ.....	52

ÚVOD

Potřeba bezpečí je jednou ze základních lidských existenčních potřeb, umístěna hned za potřebami ze sféry fyziologie. Bezpečnostní faktor vždy hrál důležitou roli v životě jednotlivců i lidských společenství. Pochopitelně to ovlivnilo způsob organizace života, včetně volby a utváření lidského životního prostředí, který chápeme také jako životní prostor. Tento aspekt byl hlavním důvodem formování měst a důležitou podmínkou jejich rozvoje. Dnes nám vznikají dodatečné náklady na vyšší úroveň zabezpečení nebo pouze vyšší úroveň pocitu bezpečí.

Situace v oblasti kriminality v České republice je zkoumána především na základě policejních statistik. Velká část trestných činů, které se staly, však zůstává úřadům skryta a tyto trestné činy se ve statistikách neobjevují. Závažné trestné činy jsou častěji hlášeny policii než drobné trestné činy. Můžeme mluvit o totální kriminalitě a skryté kriminalitě. Celkovou kriminalitu lze odhadnout sečtením počtu zaznamenaných trestných činů a předpokládané skryté kriminality. Množství skryté kriminality je mapováno v průzkumech obětí a populace.

Míra kriminality se v různých obdobích liší v důsledku společenských změn a okolností. Celková úroveň kriminality je ovlivněna mnoha různými faktory, jako jsou ekonomické cykly a technologický rozvoj. Množství kriminality nahlášené policii je ovlivněno například prahovou hodnotou lidí pro oznamování trestných činů a jednoduchostí oznamování, kulturními postoji a platnou legislativou.

Svět, ve kterém žijeme, je plný násilí. Každý den nás masmédiá informují o aktech agrese. Násilí se pro některé stalo životním stylem, pro jiné trápením.

Pokud bychom se náhodných lidí zeptali, zda zažili násilí, ve většině případů bychom dostali kladnou odpověď. Pokud bychom stejnou otázku položili dětem a mládeži, očekávali bychom podobné vyjádření.

Pokud jde o problém násilí, velká pozornost je věnována ubližování dětem ze strany dospělých. Stále častěji však mluvíme o zneužívání dětí dětmi, a dokonce o násilí ze strany dětí, mladistvých na dospělé.

Případy násilí v prostředí dětí a mládeže nám nejsou cizí. Agresorem je stále častěji kamarád ze stejné třídy nebo školy, který si tímto způsobem jednání chce upevnit pozici ve skupině vrstevníků. Co dělat, abychom účinně čelili násilí. Teoreticky odpověď

známe. Prakticky se setkáváme s mnoha překážkami, což ale neznamená, že jsme ve slepé uličce.

Obecně platí, že v České republice většinu trestných činů spáchá poměrně malý počet aktivních zločinců. Osoby odsouzené za několik trestných činů páchají své první trestné činy ve velmi mladém věku. U této skupiny jde kriminalita většinou ruku v ruce s dalšími společenskými problémy. Úroveň kriminality v České republice se také do určité míry liší podle regionů a souvisí se socioekonomickými charakteristikami regionů.

Cílem bakalářské práce je poukázat na kriminalitu páchanou na mládeži, na její aktuální stav a příčiny páchání. Dále chceme zdůraznit význam preventivních aktivit směřujících proti delikvenci mládeže, seznámit s formami preventivních opatření sloužících k zamezování a předcházení trestné i jiné protiprávní činnosti.

Cílem praktické části práce bude analýza mladistvých obětí a jejich zkušeností s trestněprávní činností.

Teoretická část práce se bude zabývat charakteristikou trestné činnosti páchané na mladistvých, přiblíží násilnou kriminalitu, násilí spojené s konzumací alkoholu a dalších návykových látek. Dále seznámí s násilím na dětech a mladistvých, šikanou a kybernetickou kriminalitou. Další podkapitoly se budou věnovat sexuálnímu násilí a majetkové kriminalitě a v neposlední řadě si představíme oběť trestného činu a předcházení opakované viktimizaci. Druhá kapitola teoretické části práce se bude věnovat teoriím příčin vzniku trestných činů a třetí kapitola uvede důležité faktory prevence.

Nikdo se ráno neprobudí a plánuje, že se stane obětí zločinu, ale každý den se životy lidí mění díky trestným činům. Dopad zločinu je dalekosáhlý: oběť, rodina a přátelé oběti, komunita v oblasti, kde k incidentu došlo, nebo komunita, která se ztotožňuje s obětí, může zažít následky tohoto trestného činu. Tyto efekty mohou trvat mnoho let.

Neexistuje žádný "správný způsob" nebo "konkrétní množství času" kdy dojde k procesu obnovy, tj. řešení dopadů trestné činnosti na váš život. Reakce na zločin je jedinečný, stejně jako lidé, kteří ho zažívají.

Zločin může ovlivnit vaši fyzickou pohodu, duchovní a emocionální, stejně jako vaši schopnost interakce s ostatními lidmi.

Častá je také vina a sebeobviňování. Jedinec může mít problém důvěřovat lidem. Důležité je vypořádat se s těmito a dalšími pocity, vrátit se co nejdříve do „normálního“ života.

TEORETICKÁ ČÁST

1 CHARAKTERISTIKA TRESTNÉ ČINNOSTI PÁCHANÉ NA MLADISTVÝCH

Jedno z odvětví společenských věd zabývající se fenoménem kriminality, trestné činnosti, osobou pachatele trestného činu i obětí trestného činu je kriminalistika. Kriminologický výzkum spočívá v popisu fenoménu kriminality a hledání příčin a zákonitostí, jimiž se takové chování řídí.

Problematika zločinu byla předmětem zájmu Platóna ve starověku a představitelů katolické církve ve středověku. Porušení náboženských příkázání a státních zákonů bylo považováno za trestný čin, stejně jako scholastické pověry o posedlosti ďáblem. Nicméně se již v těchto dobách mnohokrát hledalo vysvětlení příčin kriminálního chování. Až do padesátých let dvacátého století se do popředí dostávaly faktory biopsychologické. Tyto teorie měly naznačovat jeden konkrétní přírodní faktor biologický nebo psychologický, který by byl zodpovědný za vznik kriminálního chování (Kolář, 1997).

Teprve ve druhé polovině dvacátého století se začal objevovat zájem o environmentální faktory a teoretici studující kriminalitu začali hledat základ deviantního chování ve společenských podmínkách a vytvářeli sociologické teorie. Sankce uplatňované státem byly samostatnou záležitostí, které byly kritizovány od dob Montesquieua za krutost a bezmyšlenkovité použití. Nový přístup k této problematice klade důraz na sociální rehabilitaci pachatele a ve vztahu k mladistvému pachateli trestného činu na jeho výchovu (Kolář, 1997).

1.1 Násilná kriminalita

Podle definice používané Světovou zdravotnickou organizací WHO je násilí úmyslné použití nebo ohrožení fyzickou silou nebo mocí namířené proti osobě samotné, jiné osobě nebo skupině lidí nebo komunitě. Násilí podle definice vede nebo může velmi pravděpodobně vést ke smrti, fyzickému nebo psychickému zranění, narušení vývoje nebo neuspokojení základních potřeb (WHO, online, cit. 2022-09-05).

V České republice jsou pachateli násilných činů převážně muži. *„Mezi oběťmi mírně převažovali muži. Muži i ženy byli nejčastěji oběťmi úmyslného ublížení na zdraví, loupeží a nebezpečného vyhrožování. Uvedené trestné činy se týkaly přibližně 57 % obětí ženského pohlaví a téměř 78 % obětí pohlaví mužského.“* (Policejní prezidium, online, cit. 2022-09-05).

Značná část násilných činů zaznamenaných v ČR zahrnuje užívání alkoholu.

Pouliční násilí na veřejných místech je u nás oproti jiným státům EU poměrně vzácné. K násilí dochází nejčastěji v soukromí, například v domácnosti, a pachatelem je často blízký nebo jiný známý oběti. Zejména násilí v rodinách, tedy násilí ze strany příbuzných, partnerů, manželů, není často hlášeno policii, takže jeho rozsah se ve statistikách nepromítá. Mírné násilné činy také obvykle nejsou hlášeny tak citlivě jako ty závažnější.

Násilí způsobuje společnosti i jednotlivcům zdravotní, sociální a ekonomické škody. Prevence a omezení násilí vyžaduje rozsáhlou spolupráci. Prevence násilí je cílem mnoha mezinárodních dohod a programů. Česká republika zavedla například novou Strategii prevence kriminality v ČR na léta 2022–2027 (MVCR, online, cit. 2022-10-12).

1.2 Násilí a alkohol

Alkohol hraje významnou roli v násilné trestné činnosti. Alkohol a zejména nárazové pití zvyšují riziko spáchání násilného trestného činu. Bylo zjištěno, že existuje statistická souvislost mezi konzumací alkoholu a vraždou.

„V r. 2020 bylo evidováno 8 076 trestných činů ohrožení pod vlivem návykové látky a opilství, z nich 5 466 souviselo s alkoholem (68 %). Trestné činy spáchané pod vlivem alkoholu tvořily 13 % celkové objasněné trestné činnosti. Počet trestných činů pod vlivem alkoholu i jejich podíl na celkové trestné činnosti dlouhodobě klesá.“ (Zpráva o alkoholu v ČR, online, cit. 2022-10-10).

Násilí související s alkoholem lze ovlivnit nejen snížením celkové spotřeby alkoholu, ale i nadměrného pití. Zejména by se mělo usilovat o prevenci dlouhodobého rizikového užívání alkoholu. V praxi lze konzumaci alkoholu ovlivnit různými opatřeními sociální politiky a spoluprací úřadů. Dostupnost alkoholu lze omezit například pomocí cenových a věkových limitů. Zejména by se mělo řešit užívání alkoholu

u mladých lidí a nezletilých, protože užívání alkoholu, které začalo v mladém věku, je silně spojeno s alkoholismem a souvisejícím násilím.

1.3 Násilí na dětech a mladistvých

Děti a mladiství zažívají například šikanu ve škole, sexuální obtěžování nebo fyzické násilí. Autoagresí nejčastěji trpí děti a mladiství, ale obě tyto skupiny se s násilím setkávají, nebo jsou svědky i doma. V České republice se děti jen zřídka stávají oběťmi vražd. Informace o násilí na dětech a mladých lidech se získávají z průzkumů kriminality mladistvých, národních průzkumů mezi oběťmi a průzkumů dětských obětí.

Téměř dvě třetiny českých rodičů používá při výchově fyzické tresty. „*Česko patří v EU mezi několik posledních zemí, které nezakázaly tělesné trestání dětí. Zákaz bití a jiného fyzického týraní doporučoval republice výbor OSN pro práva dítěte, před lety ho navrhoval i stejně zaměřený vládní výbor. V roce 2004 celoevropský zákaz tělesných trestů dětí doporučovalo Parlamentní shromáždění Rady Evropy.*“ (Deník.cz, online,cit. 2022-10-12).

Na přelomu roku 2006/2007 proběhl rozsáhlý výzkum v rámci projektu International Self-Report Delinquency Study 2 (ISR2-2). Zúčastnilo se jej 3 270 žáků 7.–9. tříd základních škol a odpovídajících ročníků víceletých gymnázií v ČR (Podaná, Buriánek, 2007; Tomášek, 2013).

Výzkum byl zaměřen jak na různé méně závažné typy problémového chování, jako je konzumace alkoholu, záškoláctví, drobnější majetkové delikty, tak na násilné skutky, jako je úmyslné ublížení na zdraví, loupež. Z výzkumu například vyplynulo, že alespoň jednoho ze zkoumaných delikventních činů se během svého dosavadního života dopustilo 43 % dětí, během posledního roku 27 %. Nejběžnější formou delikvence, které se během dosavadního života respondenti dopustili, byla krádež v obchodě (téměř čtvrtina dětí), a dále účast na skupinové bitce (pětina respondentů), vandalismus (12 %) a nošení zbraně (10 %). Činy závažnějšího charakteru se podle očekávání vyskytovaly pouze vzácně (Podaná, Buriánek, 2007)

V průzkumech dětských obětí uvádějí dívky šikanu a násilí mezi vrstevníky, zejména psychické, častěji než chlapci. Mezi mladými lidmi se psychické násilí a šikana vyskytuje zejména na internetu, ve škole a při zájmových aktivitách.

Sexuální násilí, které zažívají děti a mladiství v posledních desetiletích kleslo. Od 80. let se sexuální interakce mladých lidí s dospělými celkově zřetelně snížila. Při sexuálním zneužívání dítěte je obětí nejčastěji dívka a pachatelem osoba mimo rodinu, ve věkové skupině 15–16 let je o něco častější týrání ze strany jiného mladého člověka (Vaničková a kol., 1999).

Do pozornosti úřadů se dostává jen malá část násilí, které zažívají děti a mladí lidé. Nejčastěji jsou zkušenosti s násilím vyprávěny přátelům nebo členům rodiny, zejména matce. Mnoho dětí nebo mladých lidí násilí nenahlásí, protože si myslí, že incident byl mírný nebo že z jeho nahlášení není žádný přínos. Prevence násilí na dětech a mládeži vyžaduje včasnou intervenci již v porodnicích a dětských ambulancích a denních stacionářích a také výchovu k nenásilí a bezpečnosti na školách.

1.4 Šikana

Šikana je forma duševního či fyzického násilí, které se vyskytuje ve všech věkových skupinách. Formy šikany se v různých věkových a fázích života liší a s věkem jsou stále rozmanitější a někdy hůře rozpoznatelné (Martínek, 2013).

K šikaně může docházet v různých prostředích, například ve škole, na internetu, v zájmových klubech.

Být šikanován je vždy velmi bolestná osobní zkušenost. Pro oběť tohoto typu násilí je nejdůležitější, aby byla vyslyšena a pochopena. Šikana může vyvolávat každý den například úzkost, strach a napětí, a proto je rychlé získání pomoci velmi důležité. Negativní emoce způsobené šikanou mohou rychle zanechat stopy na sebevědomí a mysli. V nejhorším případě šikana prožitá v dětství nebo mládí ovlivňuje život i v dospělosti. Opakovaná šikana je násilí a násilí vždy zanechá stopy. Násilí nějakým způsobem ovlivňuje životy všech stran (Kolář, 1997).

Šikana může být chvilková i dlouhodobá, nejčastěji se však vždy jedná o plánované a promyšlené jednání, kterým se pachatel snaží vyvolat špatnou náladu nebo minimálně psychickou či fyzickou újmu jiné osobě.

Při šikaně se vždy překračují osobní hranice druhého člověka a cílem je vyvolat v šikanovaném strach, stud a rozpaky. „*Nejdůležitější je, jak šikanovaná osoba prožívá psychické násilí, a ne jak nebo proč je šikanována.*“ (Martínek, 2013, s. 122)

V případě mládeže jsou již formy psychického násilí rozmanitější než u dětí. V tomto případě do hry vstupuje hádání, osočování, vydírání, vyhrožování, ztrapňování, diskriminace a také kyberšikana.

Člověk s potřebou šikanovat chce vždy používat moc. Nalezl slabá místa oběti, a na ty se cíleně zaměří. Jednání pachatele může být způsobeno například nízkým sebevědomím, problémy s duševním zdravím nebo neschopností empatie (Kolář, 1997).

Oběť může být šikanována například kvůli svému vzhledu, duševním vlastnostem, způsobu mluvy nebo jakékoli jiné věci či vlastnosti, která se liší od ostatních. Vyhrocené životní situace ve vztahu mohou u druhé strany vyvolat destruktivní agresi, která se projevuje jako vztahové násilí (Janošová a kol., 2016).

Některé oběti mají ze šikany celoživotní traumata, jiné mohou být šikanovány ve škole mnoho let a neodnesou si z ní větší šrámy. Většinou se jedná o jedince, kteří mají kolem sebe podpůrnou síť rodičů a přátel, od které se jim vždy dostalo podpory. Důležité také je, aby se dospělí vždy snažili do šikany zasahovat (Janošová a kol., 2016).

Pokud šikanovaný zůstane zcela sám a nikdo ho neslyší, nevnímá ani nevidí, může to vést k depresím, izolaci a při dlouhodobém trvání i k sebevraždě.

Se stopami, které šikana zanechala, může psychoterapie pomoci i roky po incidentu, nicméně pachatelé jen zřídka vyhledávají terapeutickou pomoc.

Pokud šikana naplňuje znaky trestného činu, může být pachatel trestně odpovědný a odpovědný za náhradu škody. Osoba mladší 15 let sice nemůže být potrestána za trestný čin, ale i tak odpovídá za náhradu škody, kterou způsobila. Osoba starší 15 let může získat záznam o svém činu do rejstříku trestů a osoba mladší 15 let může získat záznam v evidenčním systému policie (Kolář, 1997).

1.5 Kybernetická kriminalita

„Nejrozšířenější oblastí trestných činů v rámci ostatní kriminality páchané v kyberprostoru je majetková trestná činnost, nejčastěji různá jednání kvalifikovaná jako podvod (§ 209 trestního zákoníku). Dále byly ve větším množství páchany trestné činy pomocí internetu v oblasti poškozování a zneužití záznamu na nosiči informací (§§ 230, 231 a 232), v oblasti mravnostních trestných činů, v oblasti neoprávněného držení

platebního prostředku a konečně trestných činů v oblasti porušování autorského práva a porušování práv k autorské známce (§ 155).“ (Policie ČR, online, cit. 2022-12-20).

Na internetu může pachatel jednat anonymně, což zvyšuje úzkost šikanovaného, která může vyústit až v paranoidní projevy.

Již máme případy dospívajících dívek, které z důvodu kyberšikany spáchaly sebevraždu. Objevují se i případy kyberšikany, která se zaměřuje na sexuální orientaci nebo rasismus (Rogers, 2011).

Anonymita a beztvářost mohou poskytnout příležitost k rušivému chování, šikaně a vykořisťování. Identifikace trestného činu však může být v tomto případě obtížná. Mezi příklady můžeme uvést například pomluvu, vytvoření zesměšňujícího obrázku a jeho sdílení nebo šíření falešných pomluv, dále nedovolené vyhrožování – například vyhrožování jiné osobě tak, aby měla oprávněný důvod se obávat o své zdraví, včetně vyhrožování fyzickým napadením. Stalking, tedy obtěžování, opakované a nechtěné sledování a kontaktování. Krádež identity, vytvoření falešného profilu a jeho zneužití způsobem, který uvádí třetí stranu v omyl. Šíření informací, které narušují soukromý život, například šíření některých osobních a citlivých záležitostí soukromého života. Nabádání dítěte k sexuálnímu chování, příprava na sexuální zneužívání dítěte, pomocí které je cílem získat důvěru oběti. Přípravou může být například pochvala a žádost o zpětnou vazbu. Sexuální zneužívání dítěte, například zasílání sexuálních materiálů nezletilým. Podvody, tedy prodej neexistujícího zboží a další finanční podvody (Rogers, 2011).

1.6 Sexuální násilí

Sexuální násilí je otázkou lidských práv a porušením lidských práv. Protože sexualita je důležitou a ústřední součástí lidského jádra a já, sexuální násilí a porušování sexuality má velmi komplexní vliv na prožívání jedince, jeho sebepojetí a pocitu hodnoty.

Sexuální násilí je také genderové. Sexismus znamená, že jeho cílem jsou globálně, obecněji a nejčastěji ženy a dívky, ale oběťmi sexuálního násilí jsou samozřejmě i chlápci (Vaničková a kol., 1999).

Násilí, které narušuje sexualitu si pak nese své důsledky a náklady pro společnost, které se kumulují ve využívání zdravotních služeb, poruchách a problémech duševního

zdraví, nadměrném užívání návykových látek a finančních ztrátách jednotlivce i společnosti.

Sexuální násilí může být mnoha druhů a víceúrovňové. Může se projevit jako projevy a vypadá nebo obsahuje zprávy se sexuálním podtextem. Mohlo by se jevit jako „nevinné“ nucení se dotýkat, svlékat se, dokonat pohlavní styk nebo svádění k sexuálnímu aktu. Jako čin a násilný trestný čin nemusí vždy zahrnovat fyzické násilí. Identifikace problému je obtížná zvláště, pokud se čin stal brzy, trvá již delší dobu nebo pokud pachatel je z těsné blízkosti.

Neléčené zkušenosti se sexuálním násilím často vedou k jiným dalším přidruženým problémům. Stává se to mezigeneračním problémem, například u víceúrovňových problémů s vazbou.

Mladiství a děti jsou potenciálně zvláště zranitelné vůči sexuálnímu násilí. Přirozená touha mladého člověka otestovat své vlastní limity, neznalost věcí a svých práv a nedostatek životních zkušeností zvyšují riziko sexuálního napadení (Vaníčková a kol., 1999).

Zvýšená osamělost mladých lidí a vyhledávání kontaktů například na internetu napomáhá sexuálnímu zločinům spáchaným prostřednictvím sociálních médií.

Škodlivé a traumatizující důsledky různých médií jsou většinou stejné jako sexuální aktivita, ke které došlo ve fyzickém kontaktu. Trestní zákoník definuje různé druhy sexuálních trestných činů.

1.7 Majetková kriminalita

Trestný čin, který zahrnuje krádež, vloupání, loupežné přepadení, loupežné vydírání, přivlastnění, zneužití telefonu, podvod, počítačové podvody, ničení nebo poškození věci, odebrání cizího motorového vozidla ke krátkodobému užívání, krádež dřeva v lese apod. (Kolář, 1997).

O loupež se jedná, když pachatel použije násilí nebo pohrůzku násilí k uzurpování nebo užívání cizího majetku bez povolení. O přitěžující loupež jde například v případě použití střelné zbraně nebo zbraně s ostrými hranami. Trestný je i pokus o loupež.

Škoda vznikne, když je zničen nebo poškozen cizí majetek. Hrubá škoda je zvažována, když je škoda velkého rozsahu.

Krádež je, když někdo odcizí něčí majetek. O krádež s přitěžující okolností se jedná, když odcizený majetek je velmi cenný, způsobí oběti znatelné škody, využívá bezmoci nebo tísně oběti, je ozbrojen zbraní nebo jiným nebezpečným nástrojem nebo při vloupání do cizího bytu (Kolář, 1997).

1.8 Oběť trestného činu a předcházení opakované viktimizaci

Kriminální zkušenosti, kterým čelí děti a mladiství, mohou tyto skupiny osob ovlivnit na dlouhou dobu života. Příznaky toho, že se jedinec stane obětí trestného činu, mohou být různé a obtížně identifikovatelné. Příznaky trestného činu se totiž mohou prolínat s normálními vývojovými změnami souvisejícími s věkem.

Vždy je třeba počítat s náhlými a výraznými změnami u dítěte nebo mladistvého. Někteří nemají vůbec žádné vnější příznaky a u jiných se příznaky objeví až po dlouhé době (Čírtková, 2004).

Stát se obětí trestného činu může mít za následek pocity viny, studu, strachu a nejistoty. Jedinec může být neustále ve střehu nebo zaskočený. Může se objevit potřeba se stáhnout, vyhýbat se jiným lidem. Dále se mohou objevit potíže se soustředěním, potíže se zapamatováním detailů, které jsou pro událost zásadní. V některých případech dochází k podrážděnosti, hněvu nebo nepřátelství, prožívají zoufalství, neklid a intenzivní smutek. Zředěné nebo otupělé pocity, snížený zájem o věci, které jsou obvykle zajímavé. Pocit neskutečnosti a odloučení. Opakované rušivé obrazy, postřehy a myšlenky o události. Potíže se spaním, noční můry, pocit znovuprožívání události. Fyziologické reakce, jako je bolest hlavy, žaludeční příznaky, ztráta chuti k jídlu. Obtížné myšlení o budoucnosti. Může se také objevit snaha vyhnout se myšlenkám, pocitům, rozhovorům, místům, činnostem souvisejícím s událostí a v neposlední řadě i deprese a sebevražedné myšlenky.

Výše uvedené příznaky po prožitém traumatu jsou normální. Ne vždy se však špatný pocit projeví navenek. Z tohoto důvodu blízcí ne vždy rozumí chování oběti trestného činu. Po události je vhodné, co nejdříve vyhledat pomoc, i když je těžké o této zkušenosti mluvit. Pokud má oběť podporu a potřebnou pomoc svých blízkých, dokáže se lépe vyrovnat s tím, co se stalo (Čírtková, 2004).

1.8.1 Preventivní opatření

Preventivní opatření proti kriminalitě mohou být zaměřena na oběti trestných činů a osoby, které jsou zvláště ohroženy, že se stanou obětí. Být obětí trestného činu není rovnoměrně rozloženo, ale zkušenosti obětí se u určitých skupin lidí hromadí.

Podle tiskové zprávy k vývoji registrované kriminality bylo „v roce 2021 na území České republiky registrováno 153 233 trestných činů. Oproti roku 2020 došlo k poklesu o 12 292 skutků, což je v procentuálním vyjádření o 7,4 % méně. Celková objasněnost dosáhla úrovně 57,3 %, tedy vzrostla meziročně o 1 %.“ (Policie ČR, online, cit.2022-12-18).

Ne všechny oběti trestných činů nahlásí trestný čin úřadům, a zvláště drobné trestné činy mohou zůstat nenahlášený. Oznámení trestného činu však pomáhá pozici oběti i dalších obětí a pomáhá shromažďovat informace o trestné činnosti. Co nejrychlejší oznámení trestného činu usnadňuje vyšetřování trestného činu.

Prostředky, jak zabránit tomu, aby se člověk stal obětí, závisí na účinnosti preventivních opatření. Například krádežím, vloupáním a podvodům lze předejít konkrétními radami. Riziku, že se staneme obětí násilí, lze také do určité míry předejít, například tím, že se budeme vyhýbat nebezpečným oblastem nebo situacím. Pachatel násilného trestného činu je však oběti často již znám a může být obtížné předvídat situaci, která k tomuto trestnému činu vede.

Velká pozornost byla věnována zlepšení postavení obětí trestných činů v 21. století. Vývoj postavení oběti vychází z mezinárodních a národních dohod a závazků. Kromě toho mnoho organizací a subjektů třetího sektoru nabízí zvláštní podporu obětem určitých trestných činů (Firstová, Zámek, 2021).

1.8.2 Opakovaná viktimizace a její prevence

Zkušenosti obětí nejsou rovnoměrně rozloženy, ale u těch, které se staly viktimizací jednou, je jasně vyšší riziko, že se znovu stanou obětí trestného činu. V rámci prevence kriminality je důležité zohledňovat skupiny, které jsou opakovaně oběťmi kriminality, proto opatření na ně zaměřená mají velký význam pro snižování kriminality.

Ve skupině opakovaných obětí jsou nadměrně zastoupeny mladé (neprovdané) ženy. Sexuální trestné činy na ženách jsou nejčastějšími trestnými činy, téměř polovina

z nich je proti téže osobě více než jednou. Násilí v intimních vztazích se kumuluje i na některých obětech a rodinách a nejzávažnější násilí se kumuluje u sociálně znevýhodněných obětí (Čírtková, 2004).

Je důležité identifikovat ty osoby, u kterých je vyšší riziko, že se stanou obětí trestného činu než ostatní. V přehledu o prevenci opakované viktimizace je uvedeno, že různé metody fungují stejným způsobem u všech trestných činů nebo ve všech situacích. Vzdělávání obětí často mění postoje a zvyšuje povědomí, ale nemění okolnosti ani situaci, ve které k trestnému činu dochází. Být terčem situačních trestných činů, jako je například vloupání, je často účinnější v boji proti praktickým opatřením, která mají dopad na chování lidí. Oběť trestného činu by měla být jasně a realisticky informována o riziku opakování trestného činu, aniž by to v ní vyvolávalo přílišné obavy. Všechny oběti trestných činů, zejména ty, které jsou opakovaně viktimizovány, jednotlivci i komunity, by měli být odkázáni na služby podpory obětem (Čírtková, 2004).

Při prevenci opakované viktimizace v České republice je třeba vzít v úvahu charakteristiky kriminality, násilné trestné činnosti silně související s konzumací alkoholu a míru násilí na ženách. Například ve Švédsku byla pro cíle hrozeb a pronásledování vyvinuta technická zabezpečovací zařízení, která mohou zvýšit bezpečnost obětí a zabránit novým trestným činům (Novotný, Zapletal, 2004).

2 TEORIE PŘÍČIN VZNIKU TRESTNÝCH ČINŮ

Kriminalita je studována v mnoha vědních oborech, ale její sociální a společenské příčiny jsou studovány zejména v kriminalistice. Kriminalitu lze vysvětlit různými faktory souvisejícími s jednotlivci a společenskými strukturami a jejich vzájemným působením (Veteška, Fischer, 2020).

Zločiny obecně znamenají činy, které jsou zákonem definovány jako trestné činy. Pravidla definující trestné činy se však v různých časech a na různých místech liší. Obecně platí, že činy, které porušují pravidla a způsobují dostatek škody společnosti a jejím členům, jsou považovány za zločiny. Záleží také na tom, jak jsou různé činy považovány za závadné. Vnímání toho, co je závadné nebo zavrženíhodné, se kulturně liší: někdo může nesouhlasit s činem, který není zákonem zakázán, a na druhou stranu ne všechny trestné činy jsou vždy zamítnuty. Z právního hlediska je také situační, kdy skutek naplňuje znaky trestného činu. Definice trestného činu tedy není zcela jednoduchá, ale závisí mimo jiné na podmínkách společnosti a také na vnímání a postojích lidí.

Projevy kriminality ve společnosti lze vysvětlit četnými teoriemi. Pochopení příčin kriminality je také základem prevence kriminality. Preventivní opatření mohou být zacílena například na rizikové skupiny kriminality, prostředí páchající kriminalitu nebo sociální struktury v závislosti na tom, co bylo zjištěno, že primárně způsobuje nebo umožňuje spáchání trestného činu (Veteška, Fischer, 2020).

Teoretické trendy se zaměřují na různé perspektivy a mohou se překrývat a nemusí se nutně navzájem vylučovat jako vysvětlení stejného fenoménu kriminality. Některé teorie mohou být také vhodnější pro vysvětlení určitých typů zločinu než jiné; kriminologičtí výzkumníci mají také rozdílné názory na platnost různých teorií (Veteška, Fischer, 2020).

2.1 Evoluční teorie v kriminologii

Teoretická orientace vysvětluje kriminální chování na základě evoluční teorie Charlese Darwina. Evoluční kriminologie vysvětluje lidské chování a volby pomocí behaviorálních rysů vyvinutých pro lidský druh evolucí. Například agresivní chování lze

považovat za přirozené pro člověka bez ohledu na to, zda je takové chování zákonem definováno jako trestné (Boisvert, 2014).

Hledala se evoluční vysvětlení například pro rozdíly v kriminálním chování mužů a žen. Podle výzkumu jsou muži obzvláště vinní z vážného násilí častěji než ženy. Násilí mezi muži je jednoznačně nejčastější v mužském dospívání. Příčiny násilného chování mužů a žen lze hledat v psychologických charakteristikách pohlaví. Z hlediska evoluční kriminologie je jedním z vysvětlení, proč se ženy dostávají do méně násilných situací než muži, tendence vyhýbat se rizikům, aby zůstaly naživu. Ženy se také obávají, že se stanou terčem trestného činu častěji než muži. Násilí páchané na ženách je naopak vysvětlováno tím, že muži mají tendenci častěji než ženy ovládat chování své partnerky (ženy) násilnými prostředky (Boisvert, 2014).

Morální pocity, tj. lítost nebo nesouhlas vyplývající ze zločinů, byly také vysvětleny z evoluční perspektivy. Mohou to být vrozené schopnosti lidí omezovat porušování komunitních pravidel. Z hlediska prevence kriminality může být efektivní nakládání s morálními pocity a reakcemi plynoucími z trestných činů kontrolovaným způsobem: mediaci lze například využít k řešení a prevenci konfliktů (Boisvert, 2014).

2.2 Teorie výběru

Podle teorií výběru je u určitých lidí větší pravděpodobnost, že se dopustí trestných činů než u jiných, kvůli jejich individuálním charakteristikám. Například agresivita jedince, impulzivní chování a nedostatečné kognitivní schopnosti mohou být spojeny s kriminálním chováním. Stejně faktory jsou často spojeny i s nevýhodou, která rovněž zvyšuje riziko kriminality. Teorie výběru zahrnují teorii sebekontroly, biosociální teorie a behaviorální genetiku (Boisvert, 2014).

Podle teorie sebekontroly se kriminální chování vysvětluje slabou sebekontrolou jedince. Jedinci s nízkou sebekontrolou páchají trestné činy spontánně a poháněni rozmarem a obvykle nepřemýšlejí o důsledcích. Teorii sebekontroly lze považovat za vhodnou alespoň pro násilné chování. V případě trestných činů, které vyžadují plánování, jako jsou finanční trestné činy, není teorie zcela jasná (Boisvert, 2014).

Biosociální teorie vysvětlují náchylnost ke kriminalitě jako produkt interakce mezi individuálními charakteristikami a prostředím. Vrozená vlastnost podporuje

kriminální chování jako výsledek sociálního učení. Zjistilo se například, že pomalá klidová srdeční frekvence souvisí s kriminální činností. Lidé s přirozeně pomalou klidovou tepovou frekvencí nejsou citliví na vnější podněty a nemusí se přizpůsobovat společenským pravidlům tak dobře jako ostatní. Behaviorální genetika na druhé straně vysvětluje kriminální chování ve světle dědičných faktorů. Například formy antisociálnosti, jako je agrese, mohou být do určité míry zděděny. Genetické tendence vysvětlují část kriminálního chování a mohou se projevit zejména v dětství (Boisvert, 2014).

Do kriminálního chování lze podle selekčního pohledu nejučinněji zasáhnout např. prevencí a ztížením kriminálních situací (prevence situací), politikou zneužívání návykových látek a včasnou podporou rodin v náročných situacích (včasná podpora).

2.3 Teorie sociálního tlaku

Společenský tlak jako vysvětlení kriminality odkazuje na skutečnost, že se lidé rozhodnou páchat zločiny v důsledku sociálních podmínek. Podle klasika teorie tlaku, teorie anomie Roberta Mertona, kultura stanovuje lidem za cíl prosperitu, což je ve skutečnosti možné jen pro pár lidí. Obtížnost honby za bohatstvím způsobuje frustraci, která propuká v alternativní řešení, jako je zločin. V pozdějších formulacích teorie tlaku bylo zdůrazněno, že tlak může mít i jiné zdroje než honbu za bohatstvím. Rozdílné společenské ideály, ale i protivenství osobního života mohou způsobit tlakovou či stresovou situaci, jejíž řešení se hledá prostřednictvím zločinů. *„Individuální charakteristiky také ovlivňují, jak každý člověk na tlak reaguje: někdo na něj může například reagovat násilím citlivěji než někdo jiný.“* (Passas, Agnew, Merton, 1997, s. 47)

Společenský tlak jako vysvětlení kriminality byl obvykle zkoumán z pohledu znevýhodnění. Kriminální chování jednoznačně souvisí se špatným sociálním postavením: riziko kriminality u dítěte zvyšuje například špatné postavení rodičů na trhu práce, nedostatečné vzdělání a špatná finanční situace rodiny. Obecně platí, že chudoba a nerovnoměrné rozdělování příjmů zvyšují násilnou trestnou činnost, takže snižování chudoby a nerovnosti obvykle také snižuje kriminalitu (Passas, Agnew, Merton, 1997).

2.4 Teorie sociální kontroly

Podle teorie kontroly má každý touhy a potřeby, které se nakonec snaží uspokojit. K dosažení cílů lze použít kriminální prostředky. Sociální kontrola a sociální vazby mohou zabránit nebo omezit použití prostředků. Sociální kontrolu lze rozdělit na úřední a neformální: úřední kontrola zahrnuje pravidla a opatření sledovaná úřady, zatímco neformální kontrola zahrnuje všechny druhy tzv. nepsaná pravidla, kterými se lidé řídí a jejichž porušení může vyústit v nesouhlas (Wells, 2017).

Lidé se většinou spoléhají na sociální instituce, které jim brání v páchání trestné činnosti. Mezi tyto instituce patří například manželství, zaměstnání a místní komunita. „*Oddanost instituci motivuje lidi k tomu, aby se zdrželi trestných činů, protože spáchání trestného činu může narušit například lidský nebo pracovní vztah.*“ (Wells, 2017, 111)

Užívání alkoholu omezuje vliv kontroly na člověka; Člověk, který konzumuje hodně alkoholu, se přestává ovládat a snadněji páchá trestné činy. Teorie kontroly také obchází teorii výběru a koncept sebekontroly. Lidé se slabou sebekontrolou mohou být citlivější než ostatní na prostředí s nízkou sociální kontrolou.

Z hlediska teorie kontroly se v prevenci kriminality vyplatí investovat do těch institucí, které kriminalitu nejlépe omezují. Mezi ně patří např. rodiny, škola, stabilní zaměstnání a aktivní místní komunity. Například pro mladé lidi, kterým hrozí, že budou vyřazeni ze vzdělávání a pracovního života, mohou být organizována různá podpůrná opatření, která jim pomohou dohnat zameškané (Wells, 2017).

2.5 Teorie učení

Podle teorií učení se kriminální chování učí ve skupinách a v sociálních situacích. Páchání trestných činů se stává možným, když jsou přijaty vzorce potřebné k jejich spáchání. Jednou z klíčových teorií, která bere v úvahu učení, je teorie neutralizace, která studuje způsoby, jak zločinci vysvětlují své zločiny sobě i ostatním. Vysvětlováním se zločinec snaží zločin ospravedlnit nebo jej ukázat v co nejpozitivnějším světle. Zločinec může svůj čin vysvětlit například tvrzením, že za něj vzhledem ke svému duševnímu stavu nebo prožitému nátlaku nenesou odpovědnost, nebo tvrzením, že trestným činem

nevznikla (značná) škoda či újma potenciální oběti. Osoba, která spáchala trestný čin, může také například tvrdit, že strany, které s ním nesouhlasí, jsou morálně špatné a nemají právo čin odsuzovat (Akers, Jensen, 2003).

Sociální učení je ústředním bodem neutralizačních praktik a jejich přijetí může dále snížit práh pro páčání následných trestných činů. Způsoby vysvětlování, které podporují kriminální chování nebo myšlení, které podporuje kriminalitu obecně, se lze naučit ve vlastních referenčních skupinách, subkulturách nebo v dnešní době například na internetu. Informace o kriminalitě na internetu a ve zprávách mohou v některých případech ovlivnit zejména mladé lidi, kteří si osvojují vzory pro páčání trestné činnosti, velký vliv mohou mít i skupiny přátel. Z hlediska teorie učení se zločinům a zločinným cyklům předchází předcházením situacím, kdy si mladí lidé osvojují modely páčání trestné činnosti. Pro mladistvé pachatele nejsou dlouhé ústavní tresty obvykle tím nejlepším řešením; místo toho se během výkonu trestu ve vězení mohou účastnit programů prevence kriminálního chování (Akers, Jensen, 2003).

2.6 Teorie stigmatu

Stigmatizace se týká toho, jak jedinec, který spáchá trestný čin, získá v očích ostatních kriminální „nálepku“. Pokud okolí vnímá člověka jako zločince, ovlivňuje to i jeho vnímání sebe sama a trestná činnost může snadněji pokračovat. Ostatní lidé si také velmi snadno pamatují činy, které porušují normy, a mohou jednotlivce posuzovat na základě jeho minulých činů po dlouhou dobu (Becker, 2018).

Howard Becker, klasik teorie stigmatizace, se díval na deviaci jako na sociální výtvar společnosti jako výsledek stigmatizace. Spolu s kriminálníky lze v očích komunity považovat za devianty například uživatele drog nebo umělce, kteří vedou deviantní způsob života. V Beckerově teorii deviace vzniká porušením sociálních pravidel komunity. „Stát se zločincem“ tedy není dáno definicí trestných činů v zákoně nebo trestným činem samotným, ale jeho kořeny sahají hlouběji do činnosti komunity. Definice zločinu je podle Beckera nakonec v rukou komunity. To vysvětluje, proč byly různé činy v různých dobách považovány za trestné nebo závadné (Becker, 2018).

Teorie stigmatu vysvětluje zejména sekundární kriminální chování, tedy pokračování trestných činů po spáchání prvního trestného činu. Stigma přispívá

k pokračování kriminálního chování vlivem jak vlastního myšlení jedince, tak i přístupu okolí. Pro osobu, která spáchala trestný čin, může být například obtížné vrátit se po výkonu trestu do práce. Být vyloučen z pracovního života, rodinného života nebo jiných institucí považovaných za důležité ztěžuje vzdát se zločinů. Jiné teorie zločinu mohou lépe vysvětlit, proč je spáchán první zločin (Becker, 2018).

Podle teorie stigmatu lze recidivě zabránit podporou angažovanosti pachatele vůči společnosti po trestných činech. Tvrdé tresty mohou posílit stigma, které pachatel zažívá, ale například podpora zaměstnání po odpykání trestu snižuje riziko pokračujících trestných činů. Hrozba trestu může na některé lidi působit i jako odstrašující prostředek, který jim brání ve spáchání trestného činu (Becker, 2018).

2.7 Teorie rutinních činností

Teorie rutinních činností se liší od jiných teorií vysvětlujících zločin v tom, že nezaujímá stanovisko k motivům zločinců nebo jiným základním důvodům kriminálního chování. Teorie vysvětluje výskyt trestných činů na základě zákonné každodenní rutiny lidí. Podle teorie k trestnému činu dochází, když motivovaný pachatel narazí na vhodný cíl nebo oběť v situaci bez dozoru. Chybí-li jedna z těchto podmínek, trestný čin nenastane. Východisko je založeno na předpokladu racionality jedince, který vede k páčání pouze dostatečně výnosného trestného činu za ideálních podmínek.

Teorie nevyvrací ani nevylučuje jiná vysvětlení zločinu. Jiné teorie mohou být použity k vysvětlení, proč nebo v důsledku kterých událostí se lidé uchylují ke kriminálním situacím. Teorie rutinních činností zaujímá stanovisko pouze k tomu, že trestný čin se odehrává ve vhodném čase a na vhodném místě. Z hlediska plánování prevence kriminality je důležité i vědomí, že kriminalita se koncentruje v určitých místech a časech. Situační prevence kriminality může být zacílena na místa, kde je kriminalita ohrožena a například sledování může omezit potenciální kriminální situace (Felson, Clarke, 2004).

3 PREVENCE KRIMINALITY

Prevence kriminality zahrnuje prevenci kriminality, snižování škod způsobených kriminalitou a zvyšování pocitu bezpečí a jistoty. Prevence kriminality je odpovědností mnoha různých sektorů společnosti a profesí. Trestné činnosti lze předcházet například podporou lidí v obtížné situaci a obětí trestných činů, zvyšováním komunitního ducha nebo omezením příležitostí k páčání trestné činnosti. Práce v oblasti prevence kriminality je plánována a rozvíjena s pomocí statistických a výzkumných dat souvisejících s kriminalitou (Firstová, Zámek, 2021).

Ti, kteří již jednou spáchali trestný čin, mají často značné riziko, že trestný čin spáchají znovu. Recidivu lze omezit různými opatřeními zaměřenými na pachatele a klienty vězeňské péče (Ondicová, Uhrin, 2012).

Snížení recidivy je jedním z úkolů prevence kriminality. Zasahování do recidivy je také klíčovým cílem vězeňské péče. Podle výzkumů 37–60 % mužských vězňů zločin opakuje. Riziko recidivy se liší v závislosti na době sledování a druhu trestné činnosti. Opatření k prevenci recidivy je výhodné plánovat podle typu pachatele a při preventivní práci by měla být využívána výzkumná data o pachatelích (Firstová, Zámek, 2021).

Riziko spáchání nového trestného činu je tím větší, čím častěji byl vězeň ve vězení. Nejnáročnější jsou tzv. kariérní zločinci, kteří páčají své první zločiny brzy a pokračují v páčání zločinů po celý život. Jejich podíl ve věkové skupině je asi 1–2 %, ale intervence je ztížena tím, že se u nich hromadí mnoho druhů problémů, jako jsou drogy, bezdomovectví, nezaměstnanost (Ondicová, Uhrin, 2012).

Recidivu lze omezit prevencí kriminality mladistvých, například pomocí léčby zneužívání návykových látek, dílenských aktivit nebo práce s mládeží. Zvýšení kontroly může mít vliv i na snížení trestné činnosti mezi mládeží (Firstová, Zámek, 2021).

V oblasti trestního postihu jsou využívány programové aktivity k prevenci recidivy. Programy mohou mít různé formy a rehabilitační programy zaměřené na různé účely a problémy. Liší se z hlediska modelů změn, rozsahu, metod a cílů. Jedním ze způsobů klasifikace programů je jejich rozdělení na programy motivace a vlivu. Motivační programy jsou většinou realizovány buď jako individuální nebo skupinová aktivita. Dopadové programy jsou obecně skupinové. Programy používané v oblasti

trestního postihu jsou vždy před jejich rozsáhlou implementací schvalovány v akreditačním procesu (Firstová, Zámek, 2021).

Motivační programy jsou většinou krátkodobé. Jejich cílem je motivovat pachatele ke změně a přijmout další opatření, aby se vzdal trestné činnosti. Cílem motivačních programů je, aby pachatel rozpoznal problematickou povahu svého chování, zpochybnil převládající situaci a připravil se na rozhodnutí o změně. Motivační programy mají za cíl vzbudit motivaci ke změně pro další práci (Ondicová, Uhrin, 2012).

Programy efektivity jsou dlouhodobější a některé z nich jsou také intenzivní. Jsou zaměřeny na pachatele s vysokým nebo středním rizikem recidivy. Cílem programů je ovlivnit základní vzorce myšlení a chování. Z hlediska úspěšnosti programu je důležité vyhodnotit riziko obnovení a motivaci pachatelů, kteří jsou do programu vybráni, protože podle výzkumných údajů přerušení programu zvyšuje riziko obnovení. Cílem programů efektivity je přimět pachatele, aby si nejprve uvědomil své vzorce myšlení a chování, které udržují kriminální chování. Poté mu pomáhá přehodnotit své škodlivé vzorce myšlení a chování a nahradit je akčními vzory, které podporují životní styl bez kriminality (Firstová, Zámek, 2021).

V oblasti trestního postihu existují i další formy práce, které ovlivňují recidivu. Jejich implementace nemá za cíl jednoznačnou změnu, ale zvýšení či udržení každodenních dovedností vězně, osvojení si různých dovedností nebo doplnění informací. Cílem kurzů či programů, které jsou součástí dobré praxe, je například procvičování každodenních dovedností, zlepšování životosprávy nebo zohledňování zdravotních problémů (Ondicová, Uhrin, 2012).

3.1 Situační prevence

Situační prevence kriminality ztěžuje příležitosti k trestné činnosti, a tak má za cíl předcházet jejímu vzniku.

V situační prevenci je věnována pozornost situacím, kdy pachatel hledá vhodný objekt či oběť trestného činu a vhodné podmínky k provedení trestného činu. Výchozím je, že pachatel musí být ke spáchání trestného činu motivován, ale potřebuje k tomu i vhodnou příležitost. Situační kontrolní opatření se používají k prevenci, zkomplikování a omezení příležitostí k trestné činnosti. Prostředky mohou

souviset například s ochranou objektů, ostrahou nebo snižováním jejich atraktivity. Situační prevence je oblíbená jako metoda prevence kriminality zejména v posledních desetiletích. Její metody lze využít zejména k potírání majetkové trestné činnosti. Situační prevenci lze využít jako doplňkový přístup vedle jiných prostředků, jako je ovlivňování pachatelů, obětí nebo zastavěného prostředí (Felson, Clarke, 2004).

Teorie racionální volby a teorie rutinních činností ovlivňují pozadí situační kontroly. Podle teorie racionální volby racionálně fungující zločinec hodnotí přínosy a rizika spáchání trestného činu a úsilí, které vyžaduje. Teorie rutinních činností naproti tomu zdůrazňuje, že páčání trestných činů je součástí běžného rytmu života pachatele. Takový zločinec neustále sleduje a vyhodnocuje příležitosti k trestné činnosti ve svém vlastním prostředí. V teorii rutinních činností se předpokládá, že ke spáchání trestného činu jsou nutné tři faktory, kterými jsou motivovaný zločinec, přijatelný cíl nebo oběť a nedostatek dohledu. Tato myšlenka se používá v situační kontrole: pokud nenastane jeden faktor, trestný čin nenastane (Felson, Clarke, 2004).

3.2 Komunitní prevence

Kriminalitě lze předcházet ovlivňováním komunit a podmínek, které zvyšují riziko kriminality.

Komunitní prevence kriminality má za cíl zvýšit pocit sounáležitosti, zlepšit možnosti obyvatel podílet se na rozhodování, zlepšit sociální zdroje a služby slabších komunit a rezidenčních oblastí. Komunitní prevence kriminality může také identifikovat fyzické a sociální faktory, které lze řešit, aby se zabránilo vzniku závažnějších problémů (Černíková, 2008).

Komunitní prevence kriminality jsou aktivity, jejichž cílem je změnit sociální podmínky, o nichž se věří, že udržují kriminalitu v komunitě. Na pozadí je myšlenka, že změnou fyzického a sociálního řádu komunity lze ovlivnit chování lidí v komunitě. Riziko spáchání trestného činu nebo se stane obětí trestného činu je vyšší v komunitách s velkým vyloučením nebo slabým smyslem pro komunitu. Kriminalitu ovlivňují strukturální faktory komunity, jako jsou špatné životní podmínky, nezaměstnanost, nízká úroveň vzdělání nebo slabé zdravotní služby. Kriminalitu lze snížit ovlivňováním těchto strukturálních faktorů podporujících kriminalitu (Černíková, 2008).

3.3 Včasná podpora a prevence vyloučení

Vyloučení ze společnosti a kriminální chování spolu souvisí. Marginalizaci a kriminalitě se předchází podporou rodin, dětí a mladých lidí v rané fázi, než se problémy nahromadí (Klepáčková a kol. 2022).

Vyloučení obecně znamená vynechání ze systémů společnosti, jako je vzdělávání a pracovní život, a dopady dalších souvisejících problémů, jako je zneužívání návykových látek nebo dluhy. Marginalizace je spojena s pácháním trestných činů a obětí trestného činu. Páchání trestných činů často dále urychluje rozvoj marginalizace. Zkušenosti a životní podmínky dětství a mládí jsou hlavním pozadím procesu marginalizace, který často vede k hromadění problémů u jedné osoby. Nevýhody se mohou přenášet z generace na generaci, a proto je třeba věnovat pozornost blahu rodin (Klepáčková a kol., 2022).

Chlapci mají větší riziko, že budou marginalizováni než dívky. Je pozorováno, že mnoho problémů se hromadí právě u chlapců a mladých mužů. Velký podíl mužů je také patrný zejména ve statistikách násilné kriminality a často se jedná o trestné činy s užitím návykových látek. Imigranti mají také v průměru větší riziko, že budou marginalizováni než běžná populace. To je ovlivněno například nedostatečnou jazykovou vybaveností a potížemi se vzděláním a hledáním práce.

Marginalizace způsobuje společnosti velké ekonomické ztráty, a především lidské utrpení, proto se vyplatí jí předcházet. Prevence marginalizace je náročná a musí probíhat na různých úrovních společnosti. Prevence marginalizace vyžaduje zdroje a multiprofesní spolupráci (Klepáčková, a kol., 2022).

3.3.1 Prostředky včasné podpory

Včasná podpora nebo intervence je jedním z klíčových způsobů, jak zabránit marginalizaci a kriminalitě. Včasná intervence v této souvislosti označuje služby zaměřené na děti a rodiny s dětmi, kde lze identifikovat různá rizika či problémy a předcházet jim. Cílem je včas ovlivnit růstové prostředí dítěte nebo mladého člověka a předejít problémům, které mohou později vést k páchání trestné činnosti. Úspěšná intervence v dostatečně rané fázi má pozitivní dopady jak sociálně, tak ekonomicky.

Včasná podpora je nabízena v základních službách zaměřených na děti, mladé lidi a jejich rodiny. Včasná podpora je zaměřena na jednotlivce a skupiny, které jsou ve zvláště zranitelném postavení. Kromě základních služeb mají například organizace různé modely fungování a projekty, jejichž cílem je pomáhat různým cílovým skupinám a předcházet marginalizaci (Klepáčková, a kol., 2022).

3.3.2 Poradenství a podpora rodin s dětmi

V rodinných poradnách je cílem identifikovat speciální potřeby klientů a reagovat na ně. V takových situacích se domlouvají další návštěvy poradny, domácí návštěvy u klienta a plánuje se další podpora s přihlédnutím k individuálním potřebám klienta.

Informace o situaci a případných problémech klientů lze získat v poradně pomocí dotazníků. Konzultace jsou možné například v oblasti zdraví, životního stylu, sociálních vztahů apod. Některé poradny jsou zaměřené na konkrétní zkušenosti s domácím násilím, mnoho lidí, kteří násilí zažívají, o svých zkušenostech nemluví z vlastní iniciativy (Glumbíková, 2020).

V situacích, kdy je podezření na ohrožení růstu a vývoje dítěte a poradna nemůže nabídnout dostatečnou podporu, je vypracována předběžná zpráva o ochraně dítěte. Předběžné oznámení o ochraně dítěte je učiněno již před narozením dítěte a v tomto případě obdrží OSPOD v dostatečném předstihu informaci, že dítě a jeho rodina budou potřebovat podporu ihned po narození dítěte. Předběžné oznámení o ochraně dítěte lze podat například v případě, kdy je známo, že budoucí matka nebo otec trpí užíváním návykových látek nebo duševními problémy (Klepáčková a kol., 2022).

3.3.3 Pohoda dětí a mladistvých ve škole

Děti a mládež tráví ve škole velkou část svého času, proto je třeba zejména ve školním prostředí dbát na pohodu dětí a mládeže a na pozorování problémů a rizik.

Ve školních vzdělávacích plánech byla posílena výuka dovedností souvisejících s bezpečností. V těchto plánech je věnována pozornost tomu, jak školní prostředí nejlépe podporuje pohodu studenta a jak mohou studenti hrát aktivní roli jako podporovatelé pohody a bezpečí. Studenti se učí rozpoznávat, co znamená blaho jejich nebo druhých,

a používat prostředky ke zvýšení blahobytu. Do osnov jednotlivých předmětů byly navíc zahrnuty cíle související s bezpečnostními dovednostmi jako například bezpečnost informačních technologií či bezpečnost silničního provozu (Kovaříková, 2020).

Ve školním prostředí se musí řešit násilí, diskriminace a jiné nevhodné chování. Otevřená, povzbuzující atmosféra a zkušenost s justicí pro mládež přispívají k prevenci a intervenci problémů. Péče o studenty školy navíc udržuje a zvyšuje fyzické a psychické zdraví studentů, jejich učení a pohodu (Kovaříková, 2020).

PRAKTICKÁ ČÁST

4 ANALÝZA MLADISTVÝCH OBĚTÍ A JEJICH ZKUŠENOSTÍ S TRESTNĚPŘÁVNÍ ČINNOSTÍ

4.1 Cíl výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření je analýza mladistvých obětí a jejich zkušeností s trestněprávní činností.

Na základě stanoveného cíle výzkumného šetření jsme si zvolili výzkumné hypotézy:

H1: Mezi mladistvými oběťmi trestněprávní činnosti bude více chlapců než dívek.

H2: Nejčastějším trestněprávním činem, se kterým se naši respondenti setkali je krádež.

H3: Výskyt kyberšikany bude signifikantně vyšší než výskyt tradiční šikany.

H4: Postoj mladistvých vůči páchaní trestné činnosti bude rozhodně negativní.

4.2 Metodologie výzkumného šetření

Pro účely našeho výzkumného šetření jsme si zvolili kvantitativní formu výzkumu, konkrétně dotazník, který jsme distribuovali elektronickou formou do předem vybraných středních škol v Ústeckém kraji.

V kvantitativním výzkumu nás často zajímají různé klasifikace, vztahy příčin a následků, porovnávání a vysvětlování jevů na základě číselných výsledků. Kvantitativní metody zahrnují širokou škálu metod výpočetní a statistické analýzy (Punch, 2008).

Kvantitativní výzkum vyžaduje dostatečně velký a reprezentativní vzorek. Při sběru dat se obvykle používají standardizované formuláře průzkumu s připravenými

možnostmi odpovědí. Věci jsou popsány pomocí číselných veličin a často se také objasňují závislosti mezi různými věcmi, popřípadě změny ve zkoumaném jevu.

V kvantitativním výzkumu jsou stěžejní závěry z předchozích studií, předchozí teorie a definice pojmů (Punch, 2008).

4.3 Výzkumný soubor a oblast šetření

Výzkumným souborem našeho šetření byli mladiství studenti, tedy respondenti ve věku 15-18 let z pěti středních škol v Ústeckém kraji. Celkem se nám podařilo vybrat 86 dotazníků.

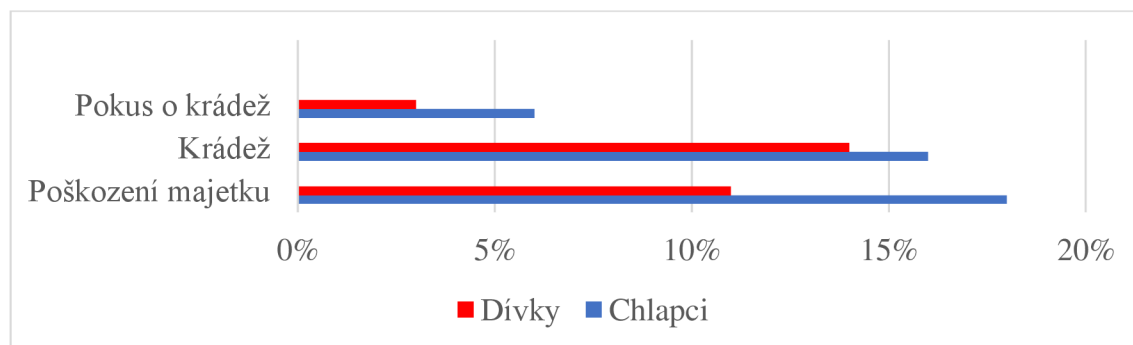
5 VLASTNÍ ŠETŘENÍ

V policejních statistikách se v průzkumech kriminality mladistvých měří, zda jsou mladí lidé oběťmi trestných činů, a proto jsme se rozhodli v rámci výzkumného šetření vytvořit statistiku mladistvých obětí v rámci Ústeckého kraje.

V následujících tabulkách a grafech si ukážeme prevalenci zkušeností u mladistvých obětí za rok 2022.

5.1 Krádež a poškození majetku

Graf 1: Majetková kriminalita

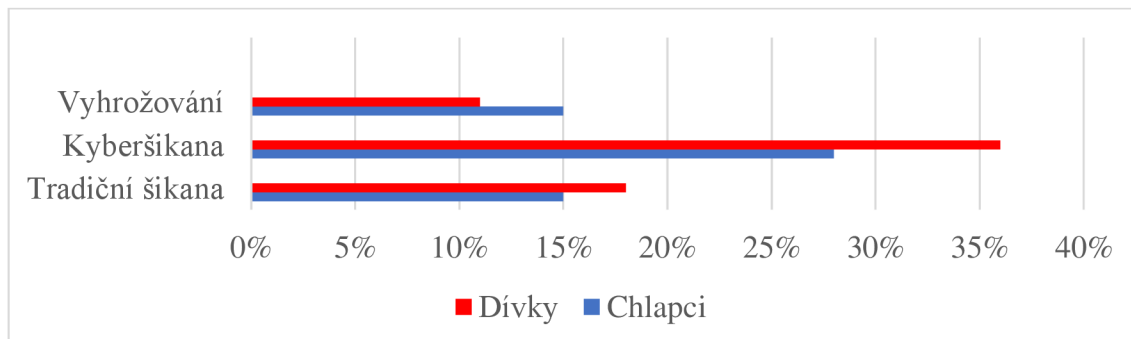
Zdroj: Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

Nejčastěji se stali mladiství obětí poškození jejich majetku. Chlapci 18 % byli oběťmi ničení majetku častěji než dívky 11 %. Stejně tak 30 % mladých lidí byl odcizen majetek. O něco častěji se obětí krádeží stávali chlapci 16 % chlapců a 14 % dívek.

10 % respondentů (6 % chlapců a 3 % dívek) uvedlo, že v průběhu roku se někdo pokusil něco ukrást za použití násilí nebo vyhrožování v dané situaci.

5.2 Šikana a vyhrožování

Graf 2: Výskyt šikany a kyberšikany

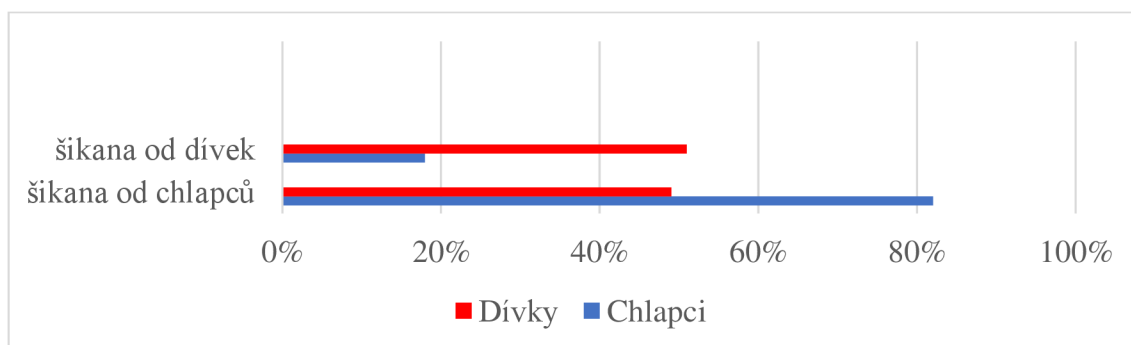

Zdroj: Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

33 % se stalo obětí tradiční šikany, zatímco 64 % mladých lidí se stalo obětí elektronické šikany, což je opravdu vysoké číslo. Navíc se zdá se, že se šikana stále více přesouvá do elektronického prostředí. Co se týče obětí tradiční šikany, nebyl mezi dívkami a chlapci statisticky významný rozdíl, naopak u elektronické šikany byly dívky častější obětí 36 % než chlapci (28 %).

26 % respondentů uvedlo, že jim bylo v průběhu roku vyhrožováno fyzickou újmou. Chlapci (15 %) zažili vyhrožování o něco častěji než dívky (11 %).

Graf 3: Pachatelé šikany dle pohlaví

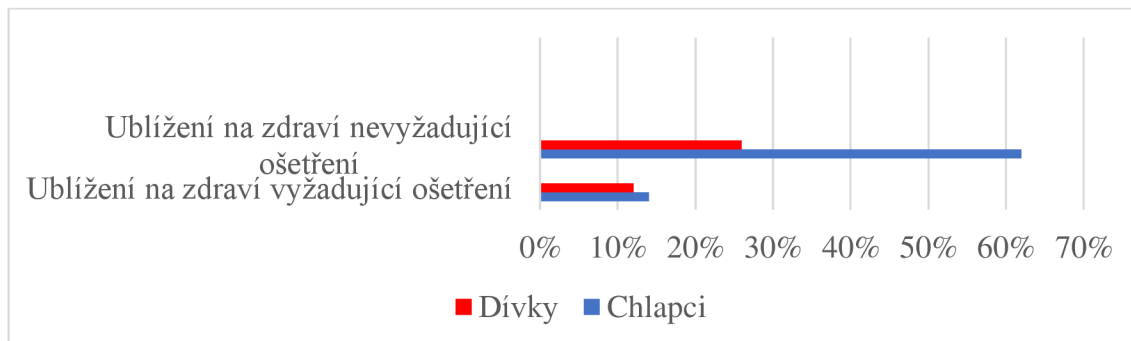

Zdroj: Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

Pokud jde o tradiční šikanu, chlapci byli nejčastěji šikanováni jiným chlapcem (82 %), zatímco dívky byly šikanovány téměř stejně často dívkami i chlapci.

5.3 Fyzické násilí

Graf 4: Statistika ublížení na zdraví za rok 2022

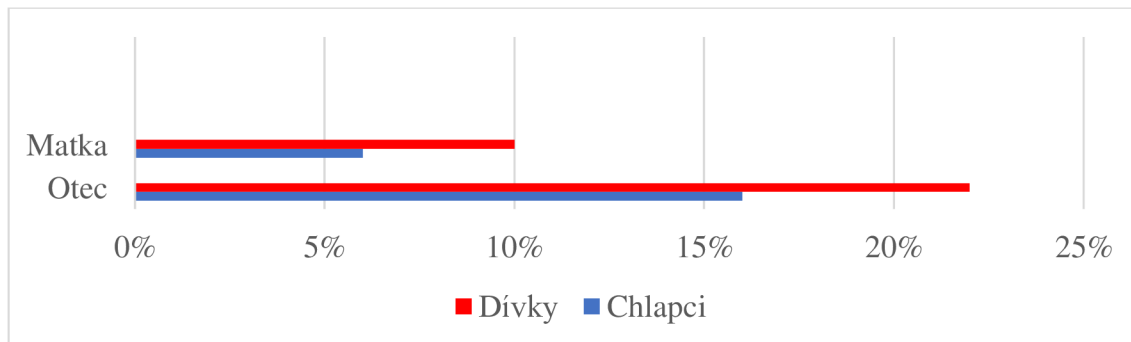

Zdroj: vlastní šetření, 2022

V 62 % byli chlapci oběťmi ublížení na zdraví nevyžadující ošetření. U 14 % chlapců byla nutná návštěva lékaře nebo zubaře. V případě dívek se jednalo 26 %, které se setkaly s fyzickým násilím nevyžadující ošetření a ve 12 % musely vyhledat lékařskou pomoc.

5.3.1 Fyzické tresty ze strany rodičů

Graf 5: Statistika fyzických trestů ze strany rodičů

Zdroj: Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

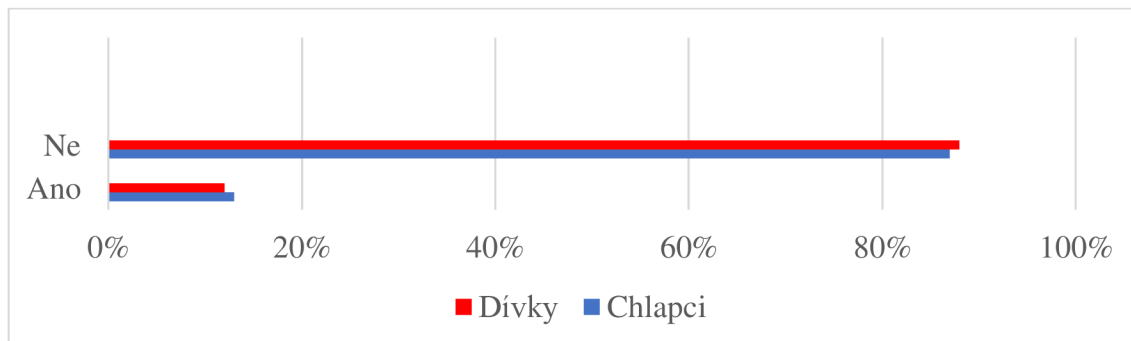
Během posledního roku se 25 % mladistvých setkalo s fyzickými tresty ze strany rodičů. Fyzické tresty byly častější u dívek (18 %) než u chlapců (7 %).

U dívek se matka podílela na fyzickém trestání v 10 % a otec ve 22 %. U chlapců se matka podílela na fyzickém trestání v 6 % a otec 16 %.

U 16 % všech respondentů měl fyzický trest za následek alespoň lehké fyzické zranění, jako je modřina, rána nebo pohmoždění.

5.4 Výhrůžky, násilí a šikana na základě etnického původu nebo názorů

Graf 6: Statistika násilí z důvodu etnického původu nebo sociálních názorů

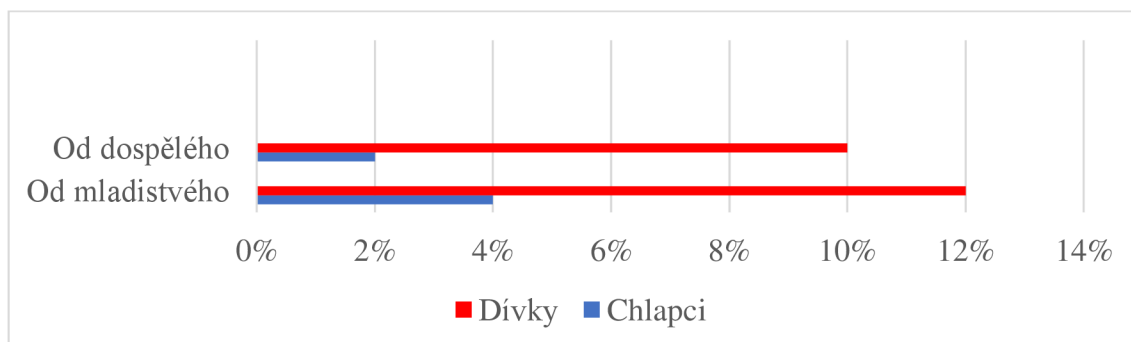

Zdroj: Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

Celkem 25 % všech našich respondentů uvedlo, že během uplynulého roku jim bylo vyhrožováno nebo byli vystaveni násilí kvůli jejich jazyku, barvě pleti, jejich náboženství, sexuální orientaci nebo sociálnímu názoru. Zejména ti, kteří se stali obětí násilí, se domnívali, že motiv nenávisti je zcela běžný.

5.5 Sexuální obtěžování

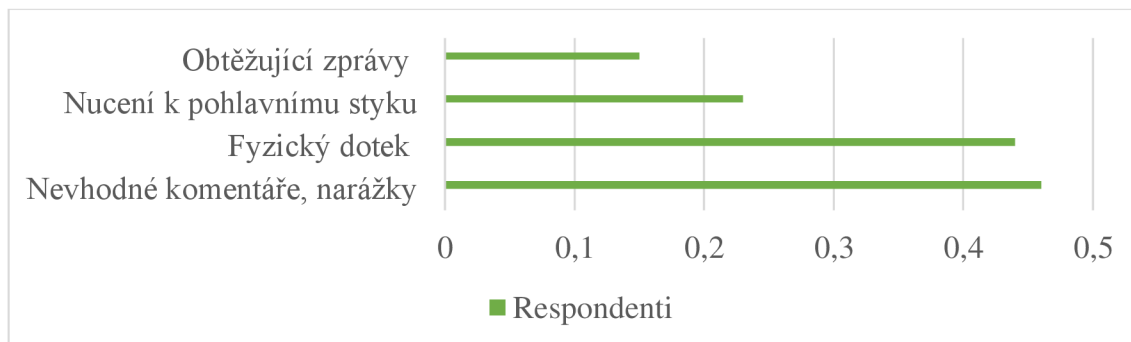
Graf 7: Statistika sexuálního obtěžování

Zdroj: Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

Sexuální obtěžování ze strany jiného mladého člověka i dospělého byl častější u dívek než u chlapců. 12 % dívek se stalo obětí jiného mladistvého a 10 % bylo obtěžováno dospělým. 4 % chlapců zažilo sexuální obtěžování ze strany jiného mladého člověka a 2 % ze strany dospělého.

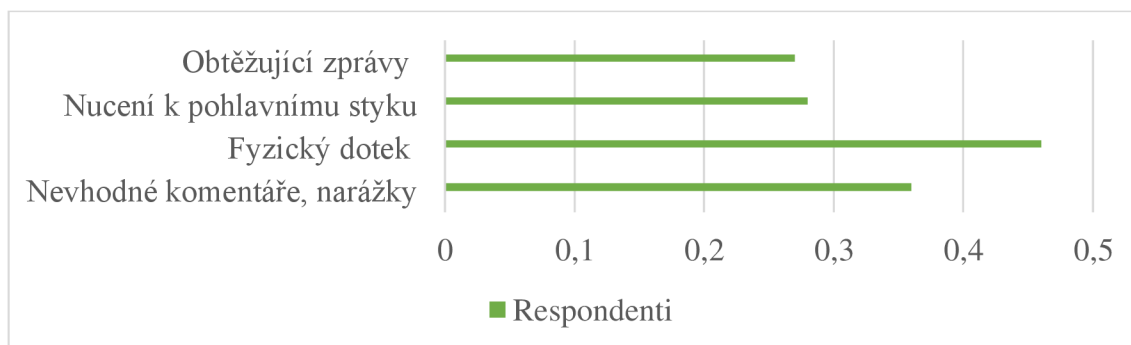
Graf 8: Druh sexuálního obtěžování – dospělí pachatelé

Zdroj: Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

Výzkum se také ptal na to, o jaký druh sexuálního obtěžování se jednalo. Pokud jde o sexuální obtěžování ze strany dospělých, téměř polovina obětí (46 %) zažila, jak pachatel komentoval jejich vzhled a tělo sexuálním způsobem, takže to působilo tísnivě. Téměř stejný podíl obětí činu (44 %) se setkal i s přímým fyzickým kontaktem (mačkání, ohmatávání, laskání), který nebyl pro dotyčného příjemný. 23 % zažilo donucení k pohlavnímu styku. Kromě toho 15 % obětí obdrželo obtěžující nebo sexuální zprávy buď prostřednictvím textových zpráv, na sociálních sítích nebo jinak prostřednictvím internetu.

Graf 9: Druh sexuálního obtěžování – mladistvým pachatelem

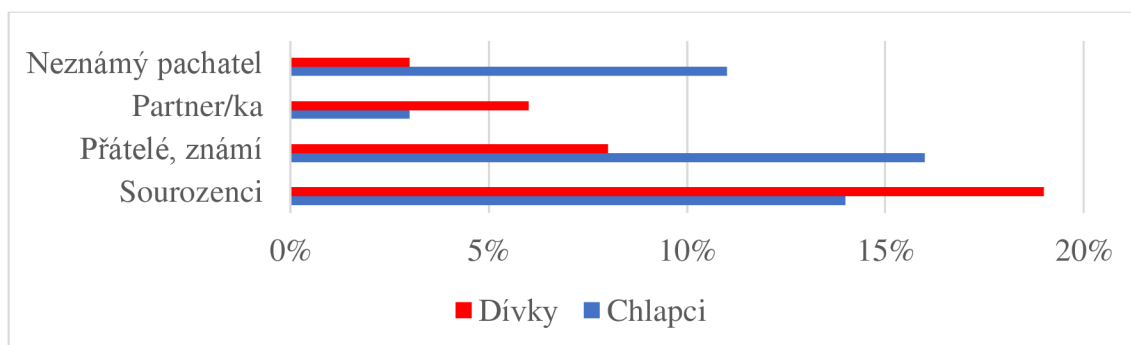
Zdroj: Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

Co se týče sexuálního obtěžování jiným mladistvým, téměř polovina (46 %) obětí zažila doteky (mačkání, ohmatávání, laskání), které byly znepokojivé. 36 % obětí mělo pocit, že pachatel komentoval jejich vzhled a jeho tělo sexuálním způsobem u kterého se cítili nepříjemně. Dobrá čtvrtina (28 %) obětí obtěžování zažilo přesvědčování či nucení k pohlavnímu styku. 27% obdrželo obtěžující nebo sexuální zprávy buď prostřednictvím textových zpráv, sociálních médií nebo jinak přes internet. Jedna z našich respondentek

popsala, že o ní pachatel šířil sexuálně sugestivní obrázky nebo pomluvy, které byly vnímány jako ponižující nebo urážlivé.

5.6 Pachatelé trestných činů proti mladistvým

Graf 10: Pachatelé trestných činů zaměřených na mladistvé

Zdroj: vlastní šetření, 2022

Kromě otázek měřících prevalenci různých typů zkušeností obětí, s ohledem na fyzické násilí, bylo přesněji zmapováno, kteří pachatelé se zaměřovali na námi oslovené mladistvé v průběhu minulého roku. Výsledky ukazují, že násilí na mladých lidech nejčastěji páchají ostatní mladiství a že násilí namířené na mladé lidi ze strany známých osob je jasně častější než násilí ze strany cizích lidí.

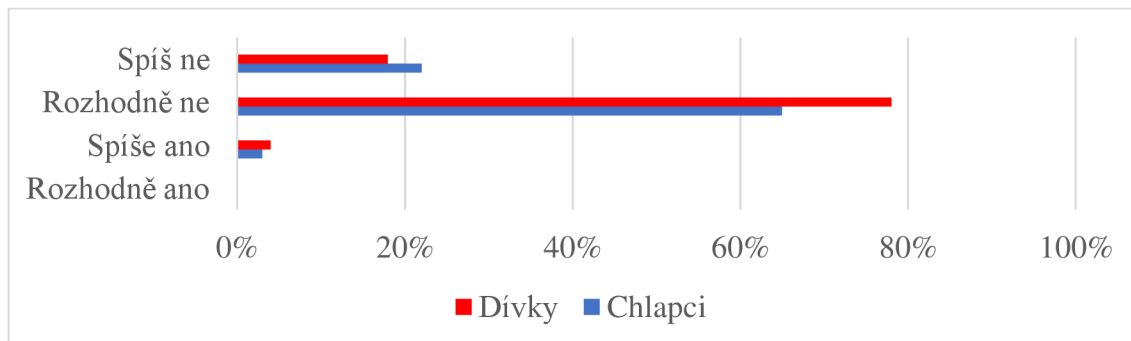
Dívky (19 %) čelily násilí ze strany sourozenců častěji než chlapci (14 %). 8 % dívek zažilo fyzické násilí ze strany svých přátel 6 % dívek oznámilo násilí ze strany bývalého nebo současného partnera. Navíc 3 % dívek čelilo násilí neznámého pachatele.

U chlapců bylo násilí ze strany kamaráda téměř stejně běžné (16 % ho zažilo v průběhu roku), než násilí ze strany sourozence (14 %). 11 % chlapců zažilo násilí ze strany neznámého pachatele. 3 % chlapců uvedla, že v průběhu roku zažili partnerské násilí.

Násilí páchané dospělými, a zejména dospělými, které mládež nezná, bylo výrazně vzácnější než násilí mezi mladými lidmi.

5.7 Postoj mladistvých k trestným činům

Graf 11: Postoj mladistvých ke kriminalitě

Zdroj: Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

Z výše uvedeného grafu lze vypožorovat, že mladiství nejsou ochotní akceptovat kriminální chování. U malé skupiny 7 % však můžeme konstatovat, že mladí lidé jsou náchylní k přijetí.

5.8 Shrnutí

V rámci našeho výzkumného šetření jsme se pokusili vytvořit statistiku mladistvých obětí v rámci Ústeckého kraje.

Nejčastěji se stali mladiství obětí poškození jejich majetku. Chlapci 18 % byli oběťmi ničení majetku častěji než dívky 11 %. Stejně tak 30 % mladých lidí byl odcizen majetek. O něco častěji se obětí krádeží stávali chlapci 16 % chlapců a 14 % dívek.

33 % se stalo obětí tradiční šikany, zatímco 64 % mladých lidí se stalo obětí elektronické šikany, což je opravdu vysoké číslo. Navíc se zdá se, že se šikana stále více přesouvá do elektronického prostředí. Co se týče obětí tradiční šikany, nebyl mezi dívkami a chlapci statisticky významný rozdíl, naopak u elektronické šikany byly dívky častější obětí 36 % než chlapci (28 %).

26 % respondentů uvedlo, že jim bylo v průběhu roku vyhrožováno fyzickou újmou. Chlapci (15 %) zažili vyhrožování o něco častěji než dívky (11 %).

10 % respondentů (6 % chlapců a 3 % dívek) uvedlo, že v průběhu roku se někdo pokusil něco ukrást za použití násilí nebo vyhrožování v dané situaci.

Pokud jde o tradiční šikanu, chlapci byli nejčastěji šikanováni jiným chlapcem (82 %), zatímco dívky byly šikanovány téměř stejně často dívkami i chlapci.

V 62 % byli chlapci oběťmi ublížení na zdraví nevyžadující ošetření. U 14 % chlapců byla nutná návštěva lékaře nebo zubaře. V případě dívek se jednalo 26 %, které se setkaly s fyzickým násilím nevyžadující ošetření a ve 12 % musely vyhledat lékařskou pomoc.

Během posledního roku se 25 % mladistvých setkalo s fyzickými tresty ze strany rodičů. Fyzické tresty byly častější u dívek (18 %) než u chlapců (7 %).

U dívek se matka podílela na fyzickém trestání v 10 % a otec ve 22 %. U chlapců se matka podílela na fyzickém trestání v 6 % a otec 16 %.

U 16 % všech respondentů měl fyzický trest za následek alespoň lehké fyzické zranění, jako je modřina, rána nebo pohmoždění.

Celkem 25 % všech našich respondentů uvedlo, že během uplynulého roku jim bylo vyhrožováno nebo byli vystaveni násilí kvůli jejich jazyku, barvě pleti, jejich náboženství, sexuální orientaci nebo sociálnímu názoru. Zejména ti, kteří se stali obětí násilí, se domnívali, že motiv nenávisti je zcela běžný.

Sexuální obtěžování ze strany jiného mladého člověka i dospělého byl častější u dívek než u chlapců. 12 % dívek se stalo obětí jiného mladistvého a 10 % bylo obtěžováno dospělým. 4 % chlapců zažilo sexuální obtěžování ze strany jiného mladého člověka a 2 % ze strany dospělého.

Výzkum se také ptal na to, o jaký druh sexuálního obtěžování se jednalo. Pokud jde o sexuální obtěžování ze strany dospělých, téměř polovina obětí (46 %) zažila, jak pachatel komentoval jejich vzhled a tělo sexuálním způsobem, takže to působilo tísnivě. Téměř stejný podíl obětí činu (44 %) se setkal i s přímým fyzickým kontaktem (mačkání, ohmatávání, laskání), který nebyl pro dotyčného příjemný. 23 % zažilo donucení k pohlavnímu styku. Kromě toho 15 % obětí obdrželo obtěžující nebo sexuální zprávy buď prostřednictvím textových zpráv, na sociálních sítích nebo jinak prostřednictvím internetu.

Co se týče sexuálního obtěžování jiným mladistvým, téměř polovina (46 %) obětí zažila doteky (mačkání, ohmatávání, laskání), které byly znepokojivé. 36 % obětí mělo pocit, že pachatel komentoval jejich vzhled a jeho tělo sexuálním způsobem u kterého se cítili nepříjemně. Dobrá čtvrtina (28 %) obětí obtěžování zažilo přesvědčování či nucení

k pohlavnímu styku. 27 % obdrželo obtěžující nebo sexuální zprávy buď prostřednictvím textových zpráv, sociálních médií nebo jinak přes internet. Jedna z našich respondentek popsala, že o ní pachatel šířil sexuálně sugestivní obrázky nebo pomluvy, které byly vnímány jako ponižující nebo urážlivé.

Kromě otázek měřících prevalenci různých typů zkušeností obětí, s ohledem na fyzické násilí, bylo přesněji zmapováno, kteří pachatelé se zaměřovali na námi oslovené mladistvé v průběhu minulého roku. Výsledky ukazují, že násilí na mladých lidech nejčastěji páchají ostatní mladiství a že násilí namířené na mladé lidi ze strany známých osob je jasně častější než násilí ze strany cizích lidí.

Dívky (19 %) čelily násilí ze strany sourozenců častěji než chlapci (14 %). 8 % dívek zažilo fyzické násilí ze strany svých přátel 6 % dívek oznámilo násilí ze strany bývalého nebo současného partnera. Navíc 3 % dívek čelilo násilí neznámého pachatele.

U chlapců bylo násilí ze strany kamaráda téměř stejně běžné (16 % ho zažilo v průběhu roku), než násilí ze strany sourozence (14 %). 11 % chlapců zažilo násilí ze strany neznámého pachatele. 3 % chlapců uvedla, že v průběhu roku zažili partnerské násilí.

Násilí páchané dospělými, a zejména dospělými, které mládež nezná, bylo výrazně vzácnější než násilí mezi mladými lidmi.

Postoje se týkají postojů ke kriminalitě; pokud jde o tento faktor, nově učiněná pozorování také potvrzují, že mladiství nejsou ochotní akceptovat kriminální chování. 78 % dívek a 65 % chlapců uvedlo, že rozhodně nejsou ochotní kriminální chování akceptovat. Jen u malé skupiny 7 % konstatujeme že mladí lidé jsou náchylní k přijetí

5.9 Doporučení pro praxi

K trestným činům může docházet v každodenních situacích a prostředích, například doma, ve škole, ve volném čase a online. Trestné činy mohou být například různé formy násilí nebo proti majetku. Někdy může být obtížné identifikovat trestný čin.

Obětí trestného činu se může stát kdokoli a situacím nelze vždy zabránit, a proto je nutná odborná podpora těchto obětí. Tedy je nutné, aby tyto poškození věděli, že to, co se stalo, není jejich chyba, i když mají pocit, že ano. Za svůj čin je vždy odpovědný pachatel trestného činu.

Zážitek může způsobit různé emoce, například stud, strach a vinu. Všechny druhy příznaků jsou normální. Nikdo se nemusí smířit s jakoukoli formou obtěžování nebo zastrašování ani není dobré být s tímto pocitem sám. Je vhodné se obrátit na dospělého, a svěřit se mu.

Je důležité, aby děti a mladiství cítili, že si jich vážíme takoví, jací jsou. Zkušenost být cenným a akceptovaným posiluje sebevědomí a pomáhá přežít v obtížných situacích. Děti a mladí lidé potřebují k rozvoji a udržení sebeúcty a sebeúcty podporu dospělých. Potřebují také znalosti a dovednosti, aby se vyrovnali se situací.

To, že se vlastní dítě stane obětí trestného činu, je pro opatrovníky šokující a emocionálně těžké. Kriminální zkušenost dítěte nebo mladého člověka může u dospělých vzbudit širokou škálu emocí, jako je stud, vina a úzkost. Pocity viny mohou vznikat například z toho, že dítě nedokázali ochránit. Je dobré si pamatovat, že ne vždy jsou opatrovníci schopni trestným činům zabránit. Je důležité, aby i samotní opatrovníci dostávali podporu při zvládání a jejich schopnosti fungovat navzdory krizi. Mohou tak nejlépe pomoci dítěti nebo mladému člověku vzpamatovat se z prožitého zločinu.

Odborníci pracující s nezletilými jsou povinni podat oznámení o ochraně dětí a oznámení na policii, pokud to situace vyžaduje. Děti a mladí lidé potřebují dospělého, který situaci pochopí a zajistí, že se jim dostane pomoci. Pro děti a mládež může být obtížné pochopit zločin, který se stal. Upřímné a důvěrné setkání s dítětem nebo mladým člověkem pomáhá vyrovnat se se zkušeností s kriminalitou. Opravdové setkání a soucitná společná chůze nevyžadují od pomocníka zvláštní dovednosti.

ZÁVĚR

Pojem bezpečnost má extrémně široké konotace a sahá od oboru obrany, ochrany před terorismem a ochrany a řízení v podmínkách katastrof živelní pohromy, což souvisí i s problematikou hygienické a epidemiologické ochrany, prostřednictvím otázek strategické bezpečnosti, a to i v souvislosti se zajištěním zdrojů energie, efektivitou dopravní a technické infrastruktury a zajištěním vnějších ekonomických zájmů a konečně veřejnou bezpečností až po sociální zabezpečení. Odtud se vyvíjí příslušný trend v sociologii, ale i v psychologii a environmentální kriminologii. Nicméně my jsme se v naší bakalářské práci rozhodli pro užší výběr tématu a to, poukázat na bezpečnost z pohledu mladistvých a jejich ochrany.

Cílem bakalářské práce bylo poukázat na kriminalitu páchanou na mládeži, na její aktuální stav a příčiny páchaní. Dále jsme chtěli zdůraznit význam preventivních aktivit směřujících proti delikvenci mládeže, seznámit s formami preventivních opatření sloužících k zamezování a předcházení trestné i jiné protiprávní činnosti.

Cílem praktické části práce byla analýza mladistvých obětí a jejich zkušeností s trestněprávní činností.

Teoretická část práce se zabývala charakteristikou trestné činnosti páchané na mladistvých, přiblížila násilnou kriminalitu, násilí spojené s konzumací alkoholu a dalších návykových látek. Seznámila s násilím na dětech a mladistvých, šikanou a kybernetickou kriminalitou. Další podkapitoly se věnovaly sexuálnímu násilí a majetkové kriminalitě a také jsme si představili oběť trestného činu a předcházení opakované viktimizaci. Druhá kapitola teoretické části práce se věnovala teoriím příčin vzniku trestných činů a třetí kapitola uvedla důležité faktory prevence.

Kriminalita mládeže je vyšetřována prostřednictvím průzkumů, protože jen některé trestné činy se dostávají do povědomí policie a objevují se tak v oficiálních statistikách. Poměrně velká část trestných činů páchaných mládeží zůstává tzv. skrytou kriminalitou. Pomocí informací z průzkumů je možné doplnit a také opravit obraz o kvalitě, množství a trendech kriminality mládeže podávaný oficiálními statistikami popisujícími nehlášenou kriminalitu.

Kriminalita páchaná na mladistvých zůstává nevyřešeným problémem. Média čas od času popisují další případy páchaných kriminálních činů. K tomu často dochází ve

školách, kde jsou účastníky trestných činů vrstevníci těchto mladých pachatelů, kteří nedělají nic, aby zabránili často tragickým následkům činu. Faktem však zůstává, což vyplývá přímo z policejních spisů, že počet trestných činů spáchaných nezletilými se ve srovnání s tím, co se stalo před několika či desítkami let, dramaticky snížil.

Mezinárodní a národní zákony chrání blaho a zájmy dítěte. Jedním z důležitých nástrojů je trestněprávní ochrana. Dítěti však může ublížit jakýkoli druh trestného činu. Trestné činy proti nezletilým jsou nejčastěji uváděny v souvislosti s trestnou činností proti nezletilým a jejich životu a zdraví, sexuální svobody a slušnosti, proti rodině a péči, cti a tělesné integritě a zločiny proti svobodě.

Sledování a analýza empirických dat rozsahu a povahy kriminality na dětech jsou důležitými prvky při diagnostikování problému špatného zacházení dětí a účinnosti sociální politiky v této oblasti.

Dítě či mladistvý zraněný trestným činem tím, že podává svědectví, vystupuje v trestním řízení jako svědek. Výslech může být pro dítě i mladistvého traumatickým zážitkem. Vzhledem ke svému stáří a specifičnosti situace, dítě či mladistvý většinou nerozumí postupům, kterých se musí účastnit, má strach z neznámé situace, bojí se, že nesplní očekávání dospělých, cítí se provinile, bolestně prožívá připomenutí o utrpených křivdách a bojí se následků obviňování blízkých.

Právní a faktická situace dětí účastnících se trestního řízení prošla v Česku v posledních letech významnými změnami. Změnily se právní předpisy, mění se podmínky výslechu dětí, rozvíjí se nabídka psychologické pomoci pro dětské svědky. Navzdory těmto pozitivním a dynamickým změnám, které prokazují pochopení dětských potřeb, jsou na cestě k tomu nutné další kroky vytvoření systému ochrany dětí a mladistvých.

V závislosti na školních preventivních programech a vzdělávacích programech individuálně vypracovaných vzdělávacími institucemi provádějí policisté přednášky o trestní odpovědnosti mládeže. Besedy jsou určeny studentům, učitelům a rodičům.

V oblasti rozpoznávání hrozeb a způsobů, jak se jim vyhnout, a identifikace subjektů, které mohou dítěti pomoci, jsou realizovány i další formy vzdělávací a informační činnosti.

Policie se snaží být partnerem, garantovat dětem i mladistvým zákonné právo na důstojnost, respekt, osobní nedotknutelnost, právo na osvobození od fyzického či psychického násilí.

Rádi bychom, aby problém kriminality páchané na mladistvých přestal být považován za ostudnou věc, která se sama vyřeší. Vyžaduje to stále větší zapojení dospělých, a proto musíme být citliví na jakékoli náznaky, že děti či mladiství jsou pachateli nebo oběti, chceme-li, aby se naučily odpovědnosti být členem společnosti. Ale nesmíme zapomínat, že se musíme snažit být vzdělanou společností.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

- ČERNÍKOVÁ, V., 2008. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-138-0.
- ČÍRTKOVÁ, L., 2004. *Forezní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 431 s. ISBN 80-86473-86-4.
- FIRSTOVÁ, J. a D. ZÁMEK, 2021. *Prevence kriminality*. Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7676-057-8.
- GLUMBÍKOVÁ, K., 2020. *Reflexivita v sociální práci s rodinami*. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-1381-1
- JANOŠOVÁ, P., L. KOLLEROVÁ, K. ZÁBRODSKÁ, J. KRESSA a M. DĚDOVÁ, 2016. *Psychologie školní šikany*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2992-3.
- KLEPÁČKOVÁ, O., Z. KREJČÍ a M. ČERNÁ, 2022. *Sociální práce na příkladech z praxe*. ISBN 978-80-271-3074-0.
- KOLÁŘ, M., 1997. *Skrytý svět šikanování ve školách*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-123-1
- KOVAŘÍKOVÁ, M., 2020. *Krizové situace ve škole. Bezpečnostní problematika ve školní praxi*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2731-8.
- MARTÍNEK, Z., 2013. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5309-6
- NOVOTNÝ, O. a J. ZAPLETAL, 2004. *Kriminologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 451 s. ISBN 80-7357-026-2
- ONDICOVÁ, M. a S. UHRIN, 2012. *Prevencia kriminality*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-405-3.

PODANÁ, Z. a J. BURIÁNEK, 2007. *Česká mládež v perspektivě delikvence: výsledky mezinárodního výzkumu ISRD-2*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. ISBN 978-80-86284-68-2.

PUNCH, K., 2008. *Základy kvantitativního šetření*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-381-9.

ROGERS, V., 2011. *Kyberšikana*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-984-2.

TOMÁŠEK, J., 2013. *Self-reportové studie kriminálního chování*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 101 s. Studie. Vybrané metody kriminologického výzkumu; sv. 5. ISBN 978-80-7338-130-1.

VANÍČKOVÁ, E., K. PROVAZNÍK, Z. HADJ-MOUSSOVÁ a J. SPILKOVÁ, 1999. *Sexuální násilí na dětech*. Praha: Portál. ISBN 8071782866

VETEŠKA, J., a S. FISCHER, 2020. *Psychologie kriminálního chování*. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-1480-1

Seznam použitých zahraničních zdrojů

AKERS, R. L., JENSEN, G. F., 2003. *Social Learning Theory and the Explanation of Crime*. Routledge ISBN 9781412806497

BECKER, H. S., 2018. *Outsiders*. Free Press, Reissue edition. ISBN 978-1982106225.

BOISVERT, D., 2014. *Evolutionary Theories of Criminal Behaviors*. Springer, New York, ISBN 978-1-4614-5689-6.

FELSON, M. a R. V. CLARKE, 2004. *Routine Activity and Rational Choice: Volume 5 (Advances in Criminological Theory)*. Amazon. ISBN 978-0765808318.

PASSAS, N., R. AGNEW a R. K. MERTON, 1997. *The Future Of Anomie Theory* Hardcover – Bargain. Northeastern; 770th edition.

WELLS, L. E., 2017. *Social Control and Self-Control Theories of Crime and Deviance* (The Library of Essays in Theoretical Criminology). Routledge. ISBN 978-0754629443.

Seznam použitých internetových zdrojů

Deník.cz. *Tělesné tresty? Při výchově je používají dvě třetiny rodičů, ukázal průzkum* [online]. [cit. 2022-10-12]. Dostupné z. https://www.denik.cz/z_domova/telesne-tresty-pri-vychove-je-pouzivaji-dve-tretiny-rodicu-ukazal-pruzkum-20181105.html

Policejní prezidium. *Oběti vybraných trestných činů podle pohlaví* [online]. 2013 [cit. 2022-09-05]. Dostupné z. <https://www.czso.cz/documents/10180/20541835/30000414k07.pdf/8fc4aab0-b2d1-483d-ba72-4a9eb92db644?version=1.1>

Policie ČR. *Vývoj registrované kriminality v roce 2021* [online]. [cit. 2022-12-20]. Dostupné z. <https://www.policie.cz/clanek/vyvoj-registrovane-kriminality-v-roce-2021.aspx>

MVCR, *Nová Strategie prevence kriminality v ČR na léta 2022–2027 byla schválena vládou*. Online. [cit. 2022-10-12]. Dostupné z. <https://www.mvcr.cz/clanek/nova-strategie-prevence-kriminality-v-cr-na-leta-2022-2027-byla-schvalena-vladou.aspx>

WHO [online]. [cit. 2022-09-05]. Dostupné z. <https://www.who.int/groups/violence-prevention-alliance/approach>

Zpráva o alkoholu v ČR, 2021. *Drogy – info* [online]. [cit. 2022-10-10]. Dostupné z. <https://www.drogy-info.cz/zprava-o-zavislostech/alkohol-2021/#kriminalita>

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Majetková kriminalita	36
Graf 2: Výskyt šikany a kyberšikany	37
Graf 3: Pachatelé šikany dle pohlaví.....	37
Graf 4: Statistika ublížení na zdraví za rok 2022.....	38
Graf 5: Statistika fyzických trestů ze strany rodičů	38
Graf 6: Statistika násilí z důvodu etnického původu nebo sociálních názorů	39
Graf 7: Statistika sexuálního obtěžování	39
Graf 8: Druh sexuálního obtěžování – dospělí pachatelé	40
Graf 9: Druh sexuálního obtěžování – mladistvým pachatelem	40
Graf 10: Pachatelé trestných činů zaměřených na mladistvé	41
Graf 11: Postoj mladistvých ke kriminalitě	42

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Pavla Jansová

Obor: Speciální pedagogika

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Mladiství jako oběti kriminálního jednání v Ústeckém kraji

Rok: 2023

Počet stran textu bez příloh: 40

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 17

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 6

Počet internetových zdrojů: 6

Vedoucí práce: doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.